

В търсене на изгубената идентичност: *Прелюбодейци* на Вида Огненович

Елена Борисова

Елена Борисова е завършила магистърска програма „Литература, книгоиздаване, медии” в НБУ. Лауреат е на студентски литературни конкурси и конференции, има множество публикации в литературни периодични издания и сборници от конференции. Интересите ѝ са свързани с художествената литература написана от писатели жени след 1990 година.

*Онова, което бих искала да бъда наистина, не съм,
онова което съм генетично, не мога да приема.*

Прелюбодейци

Връзката между майка и дете започва още със зачеването. Тя е континуум от физиологични, психични и духовни събития, които се случват още в утробата и продължават в следродилния период, твърди Нанси Нютън Верие в своята книга „Първичната рана. Да докоснеш света на осиновеното дете”. Когато тази връзка е прекъсната чрез постродилна раздяла с биологичната майка, преживяването на изоставяне и загуба незаличимо се запечатва в несъзнаваното на детето и причинява това, което авторката нарича „първична рана” – рана, която се усеща на клетъчно ниво.

Това въведение се прави, защото романът, който ще бъде представен, е ангажиран с тревогите около тази „първична рана”, с последвалите тревожни соматикоемоционални състояния на засегнатите герои и е необходимо да се даде определение на използвания специфичен езиков инструментариум.

В средата на 2012 г. в поредицата на издателство Сиела – *Балканска литература* излезе последният роман на сръбската писателка, драматург и режисьор Вида Огненович „Прелюбодейци”. Това е първото публикувано в България произведение на авторката, която, междувременно, в своята страна се радва на огромни успехи. Тя е носител на много престижни литературни награди, между които са *Андричева* за разкази (1995), *Бланко Чопин* за проза (1996), *Лада Костич* за роман (1996) и т.н.

Читателят отваря на първата страница на книгата и прочита: „Ето, признавам – възможно е да са прави и тези, които вярват, че случилото се с мен е някакъв вид леко душевно разстройство, колкото и да не ми се иска да го приема.” [Огненович 2012: 5]

Под влияние на заглавието на романа бихме могли да поведем разсъжденията си в посока, която предзадава очакванията ни към по-нататъшното развитие на повествованието, а именно да станем свидетели на психическите отклонения на главната героиня, следствие от изневярата на съпруга ѝ. Навлизайки обаче в историята на четиридесетгодишната Амалия Койич, очакванията ни се изместват от първоначалните представи за нервното ѝ неразположение и плавно биваме въввлечени в по-дълбоки психологически конструкции, отпращащи директно към мотива за травмите на изоставеното дете.

Привидно нормалният ѝ живот на съпруга, преводач и литературен критик е нарушен от разговор с нейните осиновителите относно произхода ѝ. Започвайки да прави равносметка на своето минало, тя се опитва да открие в държанието на хората около себе си доказателства за ненормалното им поведение към нея и си внушава, че целият ѝ живот е бил единствено „игра на семейство”, а отношенията – само роли, научени наизуст, *отлично овладяна училищна задача*; че единственият мотив за осиновяването ѝ е съжалението, породено от факта, че никой не я обича и респективно е намерен заместител на майчината обич, от която е лишено всяко подхвърлено на произвола на съдбата дете. От друга страна, Амалия се вкопчва в тези родители, за да се опита да задържи разпадащата се на парчета идентичност, внушавайки си, че до този момент е живяла като пълноценен индивид: „Не ми липсваше нищо, което едно порядъчно семейство може да предложи, всичко ми беше дадено всеотдайно, в изобилие и с много грижа.” [Огненович 2012: 198]

Романът „Прелюбодейци” ни прави съпричастни към всичките тези душевни сътресения, следствие на *първичната рана* на осиновеното момиче. По този начин се вглеждаме в не-без-болезненото пътуване към себе си, към собствената идентичност. Себеоткриването бива проблематизирано заради спонтанното осъзнаване на дълбоката вкорененост на генетичното наследство в същността на героинята, което с разгръщането на повествованието ще придобие различни конотации.

Вида Огненович разсъждава върху това доколко формирането на нашата идентичност е следствие от потребностите от биологичната връзка с майката, доколко студеният, лишен от ласки следродилен свят – светът на изоставените деца – рефлектира върху бъдещото им психическо и физическо развитие. Невъзможността да заобиколи болката на нещо, *което го няма*, разклащането на целостта на героинята, неспособността ѝ да разбере и да се справи с присъствието на празнота-която-боли, я довежда до търсене на отговори на въпросите: „Могат ли определени чисто родствени

предразположения към някоя личност да се събудят спонтанно у нас, дори когато не знаем, че сме в роднинска връзка с нея? Управляват ли ги някакви специални сензори, на чиято работа иначе не обръщаме внимание, или трябва да ги считаме за част от общата ни емоционалност?” [Огненович 2012: 12]

Амалия се загубва в лабиринтите на своето минало, от които се опитва да проследи нишката на роднинство с жената, която я е изоставила при раждането. Колкото повече се стреми да разрани привидно зарасналия белег от *следродилното жигосване*, толкова по-силно изживява своята бездомност, лъжливото си детство, докато, застанала на прага на обърканата си идентичност, споделя: „Нещо внезапно се скъса, или по-точно казано се разцепи в моето съзнание, като че ли ослепях за минута, а в мен се отвори и зейна пуста бездна...” [Огненович 2012: 118-119]; „Аз не съм ничие дете, моето детство е лъжливо, нямам за какво да бленувам и нито една къща на света не е в истинския смисъл мой дом.” [Огненович 2012: 89-90]

Още с раждането си в съзнанието на детето се загнездва майчината матрица, която му е необходима, за да преживее целостта на Аз-а си, от която в бъдеще мое да започне процесът на отделяне и индивидуализация. „В момента, в който развитието на егото на детето е „закрепено” към майчината матрица, пред детето не стои опасността да загуби себе си. Когато обаче то е отделено от майката, преди да е развило чувство за самостоятелен Аз (различен от нейния), то може да се чувства така, сякаш е загубило част от себе си.” [Верие 2005: 58]

Чувството ѝ за изоставеност и самота се изостря, когато тръгва да търси истинската си майка. В момента, в който взема в ръце договора за осиновяване, съзнанието ѝ се пропуква: „Проумях, че в ръцете си държа потвърждение за своята семейна деформираност, един вид писмен документ, че не съм това, което сега мисля, че не съм, нито пък това, което съм била преди.” [Огненович 2012: 155] Лутането из лабиринтите на *пропуканата идентичност* е нормална реакция на човек, който разбира, че реално е живял хипотетичния живот на дете, което е било по нежелание, заради репродуктивни проблеми, неродено.

Разгневена на биологичната си майка, но и побесняла от желанието да види жената, която е отхвърлила собственото си дете, *била му е шута*, стига до извода: „...пречела съм ѝ, въобще не съм я интересувала. Никакви дълбоко свещени майчински чувства не са я разколебали. Това не е било някакво внезапно решение, а добре премислено, тя е имала няколко месеца да преосмисли всички тези болезнени нюанси.” [Огненович 2012: 144] На подсъзнателно ниво Амалия отказва да създаде поколение,

без да знае че абортът ѝ ще бъде причината за невъзможността да има деца. Тя не е в състояние да обича пълноценно любимите си хора, защото приравнява тази любов с потенциална заплаха от изоставяне, чиито последствия вижда в разцвета на своя живот.

„Тогава тя е била само година или две по-голяма от мен, когато дойдох може би в същата тази болница, в която тя ме е родила, за да се освободя от плода на нежеланата бременност, без да знам, че този малко закъснял или недостатъчно внимателно направен аборт ще бъде причината това да бъде единствената бременност в моя живот” [Огненович 2012: 130]

Умишленият аборт на Амалия е сигнал за девиантното поведение на жена, която сякаш на подсъзнателно ниво е усетила, че майчинството е свързано с изоставяне. Нейната утроба загубва, макар и заради лекарска грешка, най-важната си функция – да износва живота.

Нежеланието на жената, макар и на подсъзнателно ниво, да роди, заради нездравата връзка между нея и майка ѝ е проблем, който е отбелязан и у нас в немалко произведения писани от жени. Няма да се спираме подробно върху тези произведения, само ги маркираме като интертекстуална възможност. Лили от „Трикракото куче” на Мария Станкова отказва да има деца. Абортите са единствената възможност да не позволи да се превърне в собствената си майка – винаги отсъстваща от къщи. Ванда Беловска от „Нобелистът” на Елена Алексиева е подтиквана да се откаже от майчинството заради задушавашката майчина любов. Адриана от едноименния роман на Теодора Димова не може да понесе мисълта, че утробата ѝ ще бъде застрашена от чуждо присъствие. Емине, героиня на Теодора Димова, въпреки нежеланието си да има наследници, ражда дете, оставя го на грижите на своя съпруг и тръгва да търси въображаемото си семейство. Засегнати във физическо, интелектуално и емоционално развитие, героините от споменатите произведения се превръщат в ходещи развалини заради обърканата репрезентация на майчиния образ в съзнанията им. Те отказват да бъдат майки или превръщат собствените си деца в изкупителни жертви на травмите, получени от собствените им майки.

Преди да се върнем към „Прелюбодейци” , ще споменем още едно българско произведение, в което момичето е осиновено. Става въпрос за пиесата на Теодора Димова „Кучката”. Интересни са гледните точки на двете авторки към темата за осиновяването. Докато пиесата на Теодора Димова разгръща историята на осиновеното момиче Александра, което се среща с биологичната си майка, и след много вътрешни борби се превръща в нейна прислуга, „Прелюбодейци” разглежда осиновяването през

друга призма – осъзнаването че *истинските* родители не са тези, които дават живот, а тези, които отглеждат детето в любов. Теодора Димова дава право на биологичната майка да си върне детето, пък дори и да му съсипе живота, Огненович се концентрира върху онази майчина любов, която не е породена от биологичната връзка майка-дете.

Героинята на Огненович се среща със своята майка – онази „охранена госпожа, средна на ръст, със здрава жилава фигура, облечена в тъмносиня пола и пуловер в същия цвят” [Огненович 2012: 185]. Разочарованието ѝ е осезаемо и осъзнато от зрелия човек, въпреки че детето в нея е копняло за тази среща: „Защо тръгнах да търся жената, от която съм отделена, преди да съм съзнавала това?” [Огненович 2012: 198] Сюблимният момент, разкриващ чувствата на майката към дъщерята, в който чувствителното перо на Огненович умело пресъздава драматизма на ситуация, е последната им среща, когато Амалия разбира, че съпругът ѝ Бошко има връзка с жената на кръвния ѝ брат. Появата в дома на Мирослава – майката – предизвиква реки от ненавист към, очевидно, чуждо на утробата ѝ същество: „Не виждаш ли, че където идеш, носиш само нещастие? От оня първи ден, когато се пръкна на бял свят. Наказание божие... Дошла си да те съжалявам, че мъжът ти те е оставил, я стига, виж, моля те, как ще расте това дете без майка, това въобще не те интересува. Ами да, ти нямаш деца, откъде да знаеш какво е дете.” [Огненович 2012: 196-197] В крайна сметка Амалия осъзнава, че срещата с родната ѝ майка е грешка, която е трябвало да направи, за да има силата да ситуира себе си, без да се разпадне на съставни части, в пространството на собственото си битие, да поеме отговорността на осиновяването и да приеме идентичността, която ѝ е дадена от новото семейство, а не тази, която ѝ е отказана от незрялата ѝ майка: „Мълчах, въпреки че не можех да си отворя устата, гледах тези две същества (Мирослава и кръвния си брат), с които ме свързват гените, но от които същевременно ме отделят океани... Това, че не намерих нищо от тази роднинска близост, не значи, че я няма, само дете не е такава, каквато е възпявана, нито пък каквато е описвана в учебниците.” [Огненович 2012: 194]

Романът на Вида Огненович „Прелюбодейци” не е роман за изневяратата на Бошко към Амалия, той е роман за *прелюбодеянието* на осиновеното дете спрямо хората, които са отдали живота си, за да го направят щастливо, защото е поискало зададеното му биологично право да намери *Майката*; роман за преминаване през агонията на умишлено разкъравената „първична рана”, в която героинята на Огненович дълбае, за да намери себе си там, където миналото е оставило следите на връзка, родена в саможертва и болка. Но не болката на жената, която я е родила, а

болката на осиновителите, които е трябвало да понесат бремето на собствената си невъзможност да имат деца и същевременно бремето на отхвърленото при раждането дете, което някой ден ще последва повика на кръвта.

През яркия психологизъм на героите си, през трудния път, който трябва да измине едно дете, докато осъзнае кои са истинските му родители – не тези, които са му дали живот, а тези, които са го съхранили във времето – Вида Огненович ни наемква, че невинаги кръвната връзка (която по презумпция е смятана за водещ фактор във формирането на индивидуалността, в предаването на генетичен материал от майката на детето, което изгражда себе си върху тези основи) е конструктор, необходим за нормалното функциониране и развитие на човешката, в случая – детската психика.

„Прелюбодейци” ни кара да се замислим за собствените си семейства, за това, че винаги съществува възможността да се окажем в ролята на осиновено дете; от друга страна романът повдига множество въпроси и за хората, които са ни отгледали и превърнали в личности. Романът на Огненович експлицитно настоява на факта, че родителството не се влияе от биологичната връзка между членовете на семейството; то е призвание, копнеж да дадеш на някого майчина любов, дори и тази любов да не е насочена към плода на собствената ни утроба, но е също толкова силна, защото е желана.

Литература:

Огненович 2012: Огненович, В. *Прелюбодейци*, Прев. Севда Гайдарова – Димитрова, С., изд. Сиела.

Верие 2005: Верие, Н. Н. *Първичната рана. Да докоснеш света на осиновеното дете*, С., изд. Лик.